

RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLARDA INVESTITSIYALARNI RAG'BATLANTIRISH VA HIMOYA QILISH AGENTLIKLARINING (IPPA) O'RNI

Naimova Shaxnozabonu Komil qizi
Toshkent davlat yuridik universitet talabasi

ANNOTATSIYA

Maqolada investitsiya faoliyatining mazmuni, uni moliyalashtirish zarurligi, jarayoni va funksiyalari, investitsiya faoliyatini rag'batlantirish tizimi, manbalari va unga ta'sir etuvchi omillar, investitsiya faoliyatini moliyalashtirishni davlat tomonidan tartibga solishning ta'siri o'rganilgan. Shuningdek, investitsiya faoliyatini moliyalashtirish manbalari va ular resurlari tarkibiy tuzilishi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: investitsiya, investitsiya faoliyati, investitsion muhit, investitsiya siyosati, davlat budjeti, investitsiyalarni moliyalashtirish, himoya qilish agentliklari.

ABSTRACT

The article explores the content of investment activities, the need for its financing, the process and functions, the system of promotion of investment activities, sources and factors affecting it, the impact of state regulation of financing of investment activities. Also, the sources of financing investment activities and the structural structure of their resources have been analyzed.

Keywords: investment, investment activities, investment environment, investment policy, state budget, investment financing, protection agencies.

АННОТАЦИЯ

В статье изучается содержание инвестиционной деятельности, необходимость ее финансирования, процессы и задачи, система стимулирования инвестиционной деятельности, источники и факторы, влияющие на нее, влияние государственного регулирования финансирования инвестиционной деятельности. Также были проанализированы источники финансирования инвестиционной деятельности и структура их ресурсов.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная деятельность, инвестиционный климат, инвестиционная политика, государственный бюджет, финансирование инвестиций.

KIRISH

Zamonaviy sharoitlardagi jahon iqtisodiyotidagi tendensiyalar zaif investitsion faollikning namoyon etishi bilan bir qatorda xalqaro investitsiyalar taqsimlanishida nomutanosibliklar kuzatilmoqda. Xususan, "2021 yildagi global to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi 13 foizga qisqarib, nominal mazmunda bu ko'rsatkich 1,3

trln. dollarni tashkil qilgan. Yangi loyihalarga e'lon qilingan investitsiyalar kelgusi taraqqiyotning omili sifatida yil mobaynida 14 foizga qisqargan. 2004 yildan buyon rivojlangan mamlakatlarga xorijiy investitsiyalar oqimi 27 foizni tashkil qilgan. Rivojlanayotgan mamlakatlarga investitsiyalar hajmida esa o'zgarish tendensiyasiga ega bo'lmay, 2 foiz yillik o'sish kuzatilgan"[1]. BMT (YUNKTAD)ning berayotgan ma'lumotlariga ko'ra, "2019 yilda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar 1,54 trln. dollarga qisqarib, bunda sezilarli o'zgarish jahon iqtisodiyotida 2005 yildan buyon kuzatilmagan.

O'zbekistonda yuritilayotgan faol investitsiya siyosati mamlakat milliy iqtisodiyotining istiqboldagi raqobatbardoshligini oshirishning muhim moliyaviy omili sifatida xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasining 2020-2023 yillarga mo'ljallangan Investitsiya dasturida: 850,5 trln. so'm investitsiyalar, shu jumladan 35,5 mlrd. AQSH dollari miqdoridagi xorijiy investitsiyalar o'zlashtirilishini nazarda tutuvchi kapital qo'yilmalarni o'zlashtirishning yig'ma prognoz parametrlari, shuningdek, investitsiya va kreditlarni o'zlashtirish hamda jalb etishning prognoz parametrlarida 206 ta yangi ishlab chiqarish quvvatlari va 31 mingdan ziyod ish o'rinlari yaratilishini nazarda tutuvchi 2022 yilda yirik ishlab chiqarish ob'ektlari va quvvatlarini ishga tushirish manzilli dasturi ko'rsatilgan [2]. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan bunday keng ko'lamli islohotlar va faol investitsiya siyosati samaradorligini yanada oshirish, avvalo, investitsiya faoliyatini makro va mikroko'lamda mukammal tizimli moliyalashtirishni taqozo etmoqda. Bu esa, o'z navbatida, investitsiya faoliyatini rag'batlantirishda davlatning ro'lini takomillashtirish tadqiqot ishining dolzarbligini belgiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Investitsiya faoliyatini amalga oshirish, investitsiya jarayonining tarkibiy qismi hisoblanadi hamda investitsiya resurslari hosil qilinishi natijasiga tayanadi va yuz beradi. O'z navbatida, u investitsiyalashdan ko'zlangan maqsadga bevosita bog'lanadi. Zero, ko'zlangan maqsadga erishish ishtiyoqi investorni kapital to'plab, so'ng uni shu maqsad yo'lida safarbar etishga undaydi. Zotan, maqsad muayyan natijaga qaratilar ekan, natija ham o'z navbatida, muayyan maqsadlarni keltirib chiqaradi va tegishli, investitsiya jarayonini aks ettiruvchi ketma-ketlikni hosil qiladi. Investitsiyalarning bu tarzda harakatlanishi investitsiya faoliyati orqali yuz beradi. Shunday ekan, investitsiya faoliyatining mohiyatini bilish juda muhimdir. Turli iqtisodiy adabiyotlarda "investitsiya faoliyati" tushunchasi mazmun-mohiyatiga turlicha ta'riflar berilgan. Ularni chuqur va keng tadqiq etgan holda, muallifning fikricha, investitsiya faoliyati mazmuniga berilgan quyidagi ta'riflarga alohida to'xtalib o'tish lozim. Iqtisodchi olim A.S.Neshitoyning fikricha, "Investitsion faoliyat daromad olish va foydali samaraga erishish maqsadida mablag'larni joylashtirish (investitsiyalash) va amaliy harakatlarni amalga oshirishdir"[3]. AQSHning taniqli iqtisodchi olimlari Frank Reilly va Keith Brownning fikricha, "investitsiya kelajakda to'lovlarni olish uchun ma'lum bir davrda

qilingan sarmoyadir”. Shuningdek, “investor” – shaxs, hukumat, pensiya jamg‘armasi yoki korporatsiya bo‘lishi mumkin. Ular qanday bo‘lmasin, bugungi kunda ma‘lum miqdorda mablag‘ yo‘naltiradi va kelajakda hozirgi miqdoridan yuqori bo‘ladigan to‘lovlarga ega bo‘lishga qaratilgan faoliyat yig‘indisidir[4]. Muallifning fikricha bu ta‘rif o‘rinli, lekin investitsiyalarni kiritishda tashqi omillarga ham e‘tibor qaratish lozim. Bunga o‘xshash ta‘riflarni yana quyidagi olimlarning fikrlarida ham kuzatish mumkin. Jumladan, rossiyalik iqtisodchi olim V.Bocharevning fikricha: “Investitsiya faoliyati – davlat, fuqarolar va huquqiy shaxslarning investitsiyalarni amalga oshirishdagi amaliy harakatlari yig‘indisi”ni [5] anglatadi. Mualliflar A.Arzimiyana va boshqalar: “Investitsiya faoliyati investitsiya kiritish yoki investitsiyalash hamda investitsiyalarni amalga oshirishdagi amaliy harakatlar yig‘indisi”[6], deb ta‘riflaydilar.

L.L.Igonina esa investitsiya faoliyati mazmuniga ham keng, ham tor mazmunda ta‘rif berish mumkinligini ta‘kidlab o‘tadi [7]. Ushbu atamaga keng ta‘rif berilsa, “investitsiya faoliyati – mablag‘larni investitsiyalash ob‘ektlariga daromad (samara) olish maqsadida kiritish bilan bog‘liq faoliyat” sifatida tushuniladi. L.L.Igonina investitsiya faoliyati mazmuniga bergan ta‘rifini Rossiya Federatsiyasi qonunchiligida ushbu atamaga bergan ta‘rifga o‘xshash mazmunga egaligini qayd etadi, ya‘ni ushbu mamlakat qonunchiligiga ko‘ra: “Investitsiya faoliyati – foyda olish va (yoki) boshqa foydali samaraga erishish maqsadida investitsiyalarni kiritish va amaliy harakatlarni amalga oshirishdir”[8].

O‘zbekiston Respublikasining “Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida”gi qonunida: “Investitsiya faoliyati – investitsiya faoliyati sub‘ektlarining investitsiyalarni amalga oshirish bilan bog‘liq harakatlari majmui”[9] sifatida ifodalanadi.

Mamlakatimiz iqtisodchi olimlaridan D.G‘.G‘ozibekov “investitsiyalarning mazmuni aniq va ishonchli manbalardan mablag‘lar olish, ularni asosli holda safarbar etish, risklar darajasini hisobga olgan holda kapital qiymatini saqlash va ko‘zlangan samarani olishdan iborat bo‘ladi [10]”, – deb ta‘rif bergan.

Investitsiya faoliyati investitsiya faoliyati ob‘ektlariga investitsiya faoliyati sub‘ektlari tomonidan yo‘naltiriladigan investitsiya resurslari bilan bog‘liq holda yuzaga keluvchi munosabatlarni o‘zida mujassamlashtirar ekan, bu faoliyat investorlarning aniq maqsadlariga asoslangan holda yuzaga keladi va rivojlanib boradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada abstrakt-mantiqiy fikrlash, umumlashtirish, guruhlash, induksiya va deduksiya, qiyosiy tahlil va sintez kabi usullardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI

Investitsiyalarni rag‘batlantirish va himoya qilish agentliklari (IPPA) rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy rivojlanish va xorijiy investitsiyalarni jalb

qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu agentliklar mamlakatni jozibador investitsiya yo'nalishi sifatida targ'ib qilish, potentsial investorlarga yordam va ma'lumot berish hamda investitsiyalarni amalga oshirilgandan keyin himoya qilish uchun hukumatlar tomonidan tashkil etiladi. Ushbu maqolada biz rivojlanayotgan mamlakatlarda IPPAlarning ahamiyati va ularning iqtisodiy o'sishi va barqarorligiga qanday hissa qo'shishini ko'rib chiqamiz.

IPPA ning asosiy vazifalaridan biri investitsiyalar uchun qulay siyosat va qoidalarni amalga oshirish orqali investitsiyalar uchun qulay muhit yaratishdir. Investitsion qonunlar, qoidalar va tartib-qoidalar bo'yicha yo'l-yo'riq ko'rsatish orqali IPPAlar mahalliy va xorijiy investorlar uchun investitsiya jarayonini tartibga solishga yordam beradi. Bu nafaqat byurokratik to'siqlarni kamaytiradi va shaffoflikni ta'minlaydi, balki investorlarning mamlakatdagi biznes muhitiga ishonchini oshiradi. Bundan tashqari, IPPA o'z mamlakatlaridagi noyob savdo nuqtalari va investitsiya imkoniyatlarini namoyish qilish uchun investitsiyalarni ilgari surish bo'yicha faoliyatda faol ishtirok etadi. Marketing kampaniyalari, investitsiya forumlari va biznes bilan bog'liq tadbirlar orqali IPPAlar ishlab chiqarish, infratuzilma, turizm va texnologiya kabi muhim tarmoqlarga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni (FDI) jalb qilish uchun ishlaydi. Mamlakatning raqobatbardosh afzalliklarini ta'kidlab, IPPAlar iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, bandlik imkoniyatlarini yaratish, innovatsiyalar va ko'nikmalar transferini rag'batlantirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, IPPA investorlarga ko'maklashish va keyingi xizmatlarda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ular ruxsatnomalar, litsenziyalar, yer sotib olish va boshqa operatsion talablar bo'yicha yordam taklif qiluvchi investorlar uchun yagona darcha vazifasini bajaradi. Bu nafaqat investitsiyalarning kirib kelishini tezlashtiradi, balki investorlarni biznes hayoti davomida doimiy qo'llab-quvvatlashni ta'minlaydi. IPPAlar, shuningdek, investitsiya loyihalarini ularning iqtisodiyotga, yangi ish o'rinlari yaratishga va texnologiyalar transferiga ta'sirini baholash uchun monitoring qiladi va baholaydi va shu bilan barqaror rivojlanish natijalarini rag'batlantiradi.

Investitsiyalarni rag'batlantirishdan tashqari, IPPAlar investitsiya kafolatlari, nizolarni hal qilish mexanizmlari va ikki tomonlama investitsiya shartnomalari kabi turli huquqiy mexanizmlar orqali investitsiyalarni himoya qilishni ta'minlash vazifasini bajaradi. Xavfsiz va barqaror investitsiya muhitini ta'minlash orqali IPPAlar investorlar uchun xavflarni kamaytirishga yordam beradi va mamlakatning xorijiy investitsiyalarni himoya qilish majburiyatiga ishonchni mustahkamlaydi. Bu, o'z navbatida, uzoq muddatli hamkorlikni rivojlantiradi va mavjud investorlar tomonidan qayta investitsiya va kengaytirishni rag'batlantiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur mavzu bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar natijasida quyidagi umumiy xulosalar shakllantirildi:

Investitsiyalarni rag'batlantirish va himoya qilish agentliklari investitsiyalarni jalb qilish, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va rivojlanayotgan mamlakatlarning jahon miqyosida raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Investitsiyalarni osonlashtirish, keyingi parvarishlash xizmatlarini taqdim etish va investitsiyalarni himoya qilishni ta'minlash orqali IPPA-lar barqaror rivojlanish, ish o'rinlari yaratish, texnologiyalar transferi va mamlakatning umumiy farovonligiga katta hissa qo'shadi. Rivojlanayotgan mamlakatlar o'zlarini jozibador sarmoyaviy yo'nalish sifatida joylashtirishda davom etar ekan, IPPA-lar iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va investitsiyalar uchun qulay muhitni yaratishda asosiy bo'lib qoladi.

REFERENCES

1. www.unctad.org World Investment Report 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2020 yil 9 yanvardagi PQ-4563-sonli "O'zbekistonning 2020-2022 yillarga mo'ljallangan Investitsiya dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori.
3. Нешиной А.С. Инвестиции. Учебник. – М.: Дашков и К, 2007. – С. 15.
4. www.cengage.com/highered Frank Reilly va Keith Brown Investment Analysis & Portfolio Management.
5. Бочарев В.В. Методы финансирования инвестиционной деятельности предприятий. – М.: Финансы и статистика, 1998. – С. 7.
6. Арзимияна и др. Большой экономический словарь. – М.: Правовая культура, 1994. – С. 157.
7. Игониная Л.Л. Инвестиции. Уч.пос. – М.: Экономист, 2005. – С. 25.
8. Федеральный Закон «Об инвестиционной деятельности в Российской Федерации, осуществляемой в форме капитальных вложений» от 25 февраля 1999 года, №39-ФЗ, 1-статья.
9. O'zbekiston Respublikasining "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi qonuni, 2019 yil 25 dekabr, 3-modda. // www.lex.uz
10. Гозибеков Д.Ф. Инвестицияларни молиялаштириш масалалари. – Т.: «Молия», 2003. – 329-бет.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 9 fevraldagi PF-4804-sonli Farmoni. Lex. Uz.
12. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida mualliflik ishlanmasi.